

Česká próza

František Kautman
Alternativy

F. Kautman

fra

Česká próza

František Kautman
Alternativy

fra

fra

František Kautman
Alternativy

František Kautman

Alternativy

fra

Knihy vychází s podporou
Ministerstva kultury ČR.

Česká próza
František Kautman
Alternativy

Redaktorka Milena Vojtková
Jako eknihu vydalo roku 2014 Fra,
Šafaříkova 15, 12000 Praha 2,
fra@fra.cz, www.fra.cz
Elektronické vydání první

© Éditions Fra, 2014
Text © František Kautman, 2014
Author photo © Petr Kotyk, 1995
ISBN 978-80-86603-41-4
ISBN 978-80-87429-82-2 (Pdf)
ISBN 978-80-87429-83-9 (ePub)
ISBN 978-80-87429-84-6 (Mobi)

Obsah

Mariáš	9
Až dostanu slovo	83
Každý začátek je lehký	137
V osmém měsíci	189
Dialog Františka Kautmana se svatým Františkem z Assisi, vedený v čase adventním L. P. 1969	265
Never more	317
<i>Poznámka autora</i>	331

Mariáš

Číšník nám se zdvořilou úklonou podal karty. Chvilí ležely netknuty na stole, pokukovali jsme jeden po druhém, snad se každému zdálo nezdvořilé, aby se chopil karet jako první. Měl by to udělat ten, kdo dal návrh, abychom si zahráli. Ale právě ten se k tomu měl nejméně. Blazeovaně vtahoval dým silně aromatizované cigarety a díval se kamsi do neurčitého prostoru, ohraničeného kulečnickovým stolem, potaženým silně vybledlým zeleným sukmem a zacloňným separovaným stolkem, odkud se občas ozval tlumený a přerývaný smích. Jsem tu, jak se zdá, nejmladší a nehodí se, abych byl příliš iniciativní, proto jsem zatím zkoumal vzorek na rubu vrchní karty. Připadalo mi velice obtížné jej popsat. Podklad tvořilo jednotné pole, pokryté sítí jakýchsi kosočtvercových útvarů temně růžové barvy, ale asi to nebyly kosočtverce, spíš kosodélníky. Při bližším prohlížení však vyšlo najevo, že to nejsou ani kosodélníky, ale zvláštní tvary, složené ze dvou trojúhelníkových obrazců s ostrým úhlem silně zaobleným a s paprskovitě roztřepenou základnou – trojúhelníky byly zřejmě rovnostranné. Uprostřed zdánlivého kosodélníku, rozčleněného slabou bílou úhlopříčkou, se jemně rýsoval nevelký, bíle ohraničený tmavorůžový kruh. Obrazce nebyly zřetězeny v obvyklém tvaru včelího plástu, ale byly mozaikovitě naskládány tak, že kratší strana jednoho obrazce se dotýkala delší strany druhého a naopak. Podklad byl však ještě vrcholem pravidelnosti ve srovnání s černým, ornamentálně rozvětveným, podivuhodně spojovaným a neméně nepochopitelně přerušovaným meandrem, který jej překrýval.

Na první pohled se meandr zdál zcela chaotický, ale jakási velmi složitá zákonitost v jeho výstavbě a v opakování určitých tvarů tu asi byla, aspoň se to zdálo, nedala se však téměř postihnout. Nikdy v životě jsem neviděl tak složitou, abstraktní a přitom pravidelnou ornamentální kompozici. Karty byly staré, zachované, i když ohmatané, poctivé dvouhlavovky. Jaký umělec asi navrhoval jejich rub?

Jsem tu zřejmě nejstarší, a tak musím začít. Ti dva se k ničemu nemají, každý si hledí svého, jako kdybych to byl já, kdo s tím návrhem přišel. Ne že bych si nechtěl zahrát, ale zase abych bez toho nemohl být, to ne. Mám tu sedět a jen tak koukat, nebo hrát, to je přece jedno. Když oni chtějí. Vlastně ten jeden chce. Ten mladý jen tak přikývl, nebo ani to ne, prostě nic nenamítal, když byl návrh vysloven. Udělal to jedinou větou a jak šikovně a zdvořile: *Jsmo tu tři, pánové, tak zrovna do mariáše, nevím jak vy, ale já liciták zbožňuju,* a když se nesetkal s odporem, zavolał číšníka.

Malá dáva, vyhrkl obvyklou frází, sejmul několik karet a obrátil je. Byl to zelený spodek – Walter Fürst. Hraju mariáš třicet let, ale kdyby se mě někdo zeptal, kdo je Walter Fürst, tak bych určitě nevěděl, že je to zelený spodek. Třebas mi Walter Fürst přinese štěstí. Druhá sejmutá karta byla kulová osma a třetí žaludské eso. Neřekl ani slovo, asi třikrát prohodil karetní svazek – nemíchej to, troubo, chtěl jsem říci, ale neřekl, bylo by to neslušné, to zas bude ovčinec, než se to trošku složí dohromady, dal sejmout a obřadně – nějak si s tím moc hraje – napadlo mě – rozdal.

Licituju já. A vida. Walter Fürst mi štěstí přinesl. Přišel mi znovu a spolu s ním šest zelených, bez devítky a bez svrška. Pravda, k tomu taková chamradi-

na, sedma červená, devět žaludů, osm kulí a spodek kulí, ten se jmenuje Itell Reding, takové vznešené jméno. Vědět tak, co je v talonu. Mám šintovat na stovku? S tou chamradinou, betla bych z toho sice nějak sválel, ale... Hlásím sedmu.

Chvíli váhal, díval se utkvěle do svého partu, jako kdyby soustředěným pohledem mohl vykouzlit aspoň desítku navíc. – *Nemám* – vyjekl popuzeně – vida, a copak pan kolega, a pan kolega se ošívá, jako kdyby ho kousaly blechy, ale také vrtí hlavou, no jo – první hra, neznáme se, držíme se při zdi, nikdo nechce riskovat. Chmátnu po talonu. Dva králové, ale jsou mi celkem na nic: červený a kulový. Králové se nejmenujou nijak. Toho jsem si také všiml poprvé. Že bych teda měl silnou kartu... Ale s těmi trumfy už to nějak... odhazují devět žaludů a červenou sedmu. *Tak je to zelená* – *Flek na hru* – No jo, trháte, to je z povinnosti. Větší? Chvíle mlčení. Kdybych jen věděl, že nemáte dvacku. Můžete mít jedině žaludovou. Ale co, první hra se nemá pokládat. *Větší* – říkám si, jestli se teď kamarád otočí, pak má tu dvacku a jsem v tom. Ale kamarád se netočí a dívá se neutrálně, jako kdyby se ho hra vůbec netýkala.

Neměl jsem se dát vyrušit. Nesmysl. Člověk není ani chvíli sám. Musím odejít před šestou, aby mi nezavřeli. Musím koupit okurky a chleba. Chleba možná už nebude. Žena řekne, no jo, tak jsme zase bez chleba. Vždycky jsme bez chleba, když ho máš koupit ty. Byli jsme bez něj asi dvakrát. Dvakrát je pro ni vždycky.

Osm kulí. Hodil tam sedmu. Táto, a jsou na Marsu lidi? Já nevím, asi ne. Vědci říkají, že ne. A proč je teda mám vymalovaný v knížce? Mají nohy jako pavouci. To je taková fantazie, to si lidi vymysleli, dlouho si totiž mysleli, že...

Neřekl ani slovo a stáhl desítkou štych k sobě. Tak kule hoří. Král žaludů. Jde mi pod desítku. Kdepak, kamaráde, ty tluču. Osma trumfování. Přihodil opět zcela netečně sedmu. Ten chlap má všechny sedmy. Ale taky asi desítku a esa. Kdybych věděl...

To mi neměli dělat, neměli. Pro tohle jsem se přece nedřel. Víš, soudruhu, říkali, chápeme, že jsi hodně udělal... He, udělal, udělal, ale vy to nevidíte, vy jste všechno zapoměli a já samozřejmě už nestačím, já jsem ne- zestárl, do penze mám ještě daleko, nezestárl, ale za- sta- ral. Protože všechno se modernizuje, všechno je pružnější, kluci mají dlouhé vlasy jako andělové, zpívají kovbojky, holky nosí sukně do půl stehna, malíři patlají po plátnech všelijaký šmouhy a člověk aby se styděl nasadit si na klopu odznak, ledaže by byl spartánskej nebo slávistickej.

Tak mě našli. Dřív nebo později každého najdou. Díváš se do slunce a slunce tě oslní. Vyjídá ti oči. Ten pohled snese málokdo. A přece musíš mít odvalu ho snést. Možná že tuhle hru vyhraju a že mi Walter Fürst přinese štěstí. A možná taky, že ji nevyhraju. A i kdybych vyhrál, říká se, že první vyhrání... Můžu vyhrát moc takových bezvýznamných her a pak jednu velikou, napínavou, rozhodující, *svou* partii prohrát. A třeba dokonce vlastní vinou.

Kulový spodek. Teď už vás snad najdu. Žena má nakonec pravdu. Totiž nemá pravdu v tom, co říká, ale proč to říká. Moc jsem se zlobil, když chtěla dát našeho kluka pokřtít. Kvůli mamince. A já ustoupil, maminka byla na umření, taky umřela, tak aby měla před smrtí nějakou radost. Všechno se to dělo beze mě a za mými zády, nikdy jsem si toho nevšímal a nechtěl všimnout - můžu mazat, a jé, já mám mazuňku, dejž to pámbu. Žaludy tlouk, tak tam hodím desítku.

Výborně, kamaráde. To už máme dvě. Nevím, nevím, na co ses točil. Trumfů máš hodně, to vidím, jen jestli ti budou něco platný. A zase žaludy. Všechno zastaralo. Zastarala naše závodní kuchyně, zastaral náš prápor, co jsme nosili za první republiky, zastaral Gottwald se Zápotockým a Stalin s Molotovem a pomalu zastaral i Lenin a Marx. Zastarala dělnická třída, kluk říká, táto, kdybys to byl dotáh aspoň na místra, kluk je smrkáč a vydělává dvakrát tolik co já a říká, táto, neblbni pořád s těma řečma, vždyť se nám kdekdo směje, to mi říká vlastní kluk a já mu nesmím rozbít hubu, je vzornej pracovník a na všechno kašle a já jsem zastaralej.

Měl bych tam dát spodka, ale nechce se mi rozloučit s Waltrem Fürstem. Jsem pověřčivý, ostatně je to jedno, spodek jako král. Šlehnu si Rudolfa Harraše, to je pan žaludský spodek, trumfováním králem, osmu, přiznat mi osmu a eso namaže příštím štychem, tak blbě je to ložený, a máme spolu barvy. Mají z pekla štěstí. Už bych snad měl trumfovat, aspoň jednou, i když mi to bude málo platný, ty dva trumfy jsou v jedné ruce a dvakrát si trumfnout nemůžu, ačkoli... Ale sedmu neprohraju, budu sice platit, ale pár halířů, aspoň to první vyhrání...

Nemám zatím ani desítku. Nevadí. Tvá hra ještě přijde, říkám si. Zatím hrajou bez tebe, dobře, tak ať hrajou, já počkám. Nevím sice dost dobře na co, ale počkám. Nic není hezčího než okamžik před rozhodnutím. Prodloužit ho do nekonečna. Aby rozhodnutí nikdy nepřišlo a všechno zůstalo otevřené. Všechny šance jsou otevřeny. Zatím se leccos nepovedlo. Dobře, to je riziko. Všechno se povést nemůže. Sázký, které nevyšly.

Červený král. Snad nejsou červený desítky rozhozený. To by mě dorazilo. Kéž by byly v jedné ruce!

I když už je to stejně asi jedno. Stovku mít nemůžou, nemají dvacku, a i kdyby ji měli, dvě přece udělám, o trumfovní desítky nemůžu přijít, ale stejně je to svinsky rozložený – vezmu to třeba esem, to je jedno, takhle přijdu večer ke dveřím pokoje, kluk už byl v posteli, myslel jsem, že spí, kradu se po špičkách a zlehka otevírám dveře a najednou uslyším dětský hlásek, jak šeptá: Andělíčku, můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku... Zním tu modlitbu, učil jsem se ji kdysi v dětství, ale pak jsem na ni zapomněl a najednou mi ji připomněl hlas mého kluka. Ty nespíš? říkám hartusivě a kluk se zarazil a vytřeštil na mě kukadla. Už jsi doma, táto... Otevírá pusku, chce mi jako něco vysvětlovat, ale neví, jak do toho, až mi ho začalo být líto, tak jsem ho pohladil po vlasech a rychle jsem vyšel z pokoje, ať si kluk v klidu usne, hodil mi tam osmu, mám tedy taky štych, to už máme tři a dvě ještě uděláme, musí přijít s kulema – v jedný ruce nebyly, a stejně se vezu – jsem k smíchu.

Školy nemám, to je pravda, kdepak školy, ale na školení jsem byl třikrát, jednou dokonce celý měsíc. A Stalinovy spisy jsem odebíral, mám je ještě doma v kufru, všech třináct svazků. Na tý třináctce se to zarazilo, na tý nešťastný třináctce, a pak už to šlo všechno z kopce. Přišel ten darebák Chruščov, teď už to můžu říkat, že to byl darebák, prý zachránil mír, ale vodkdy mají revolucionáři hlavní starost, aby zachraňovali mír... Jakejpak mír, dokud nezvítězil proletariát a utištěný koloniální národy na celým světě. Můj kluk byl pes, kvůli mně ho vzali k psům, i když nebyl ani svazák a proklínal vojnu, kudy chodil, říkal – táto, já mám už tý blbárny plný zuby, a ani frajtra neudělal, zdrhl k nějakýmu souboru a brnkal na kytaru a já snil o tom, že budu mít vzornýho vojáka, a on se mi vrátil jako ucho s diplomem z nějaký soutě-

že estrádních souborů, pěkněj pes. Tak nevím, jak chtějí s těma souborama hájit socialistickou vlast proti revanšistům, to je jedno, co nesu, třeba

červenej spodek, dal tam devítku – Kuoni d. Hirt. Kuoni d. Hirt se jmenuje červenej spodek, to bude asi nějaká zkratka, ale jaká, marně si lámu hlavu, co by to mohlo být za zkratku, d., nějaký člen nebo francouzský predikát de, ale proč by to zkracovali kvůli jednomu písmenu, Hirt., třeba Hirtenfeld nebo Hirtenbach, a je to vůbec něco, co je to vlastně Hirt – listuju ve své paměti v zásobě německých slov – Hirt je pastýř, ale je to vůbec německy, to Kuoni vypadá spíš na skandinávský nebo taky starogermánský tvar, co je to platný, když na to musím dát zase trumf. Jdi ven, rošťáku, štěstí jsi mi nepřines, a vyhazuji Waltera Fürsta, sklouzl po hladkém červeném spodkovi a spadl pod stůl. Úslužně jsem se vrhl pro kartu na zem.

Něco, něco tady musí být, co to všechno řídí, stáli jsme takhle jednou na balkoně, opírala se o má ramena, cítil jsem na šíji její dech. Co – ptám se – nejdřív jsem jí nerozuměl a pak jsem se dovtípil, že začíná zase o tom. V neděli předtím mě vytáhla do kostela. Kluk nebyl doma, bylo to o prázdninách, navrhla, že půjdeme někam na procházku. Šli jsme, ale daleko jsme nedošli. Začalo pršet, utíkáme parčíkem, nikde nic a před námi kostel, tak jsme se tam schovali. Oltář byl slabě osvětlen, ranní mše už skončila, několik babiček se sepjatýma rukama sedělo v zadních lavicích. Namočila dva prsty v křtitelnici a udělala křížek, nejdřív sobě a potom mně. Nebránil jsem se, tak hezky se na mě dívala, v kostele bylo temno, venku spustil vydatný liják, sedli jsme si do jedné z předních lavic, byli jsme sami...

Musím s králem ven. Žaludské eso mazuňk, kulo-
vým esem to vzal domů. Přesně tak jsem to čekal. *Za
mnou* – hlásím a vyhazuji karty na stůl. Házejí na stůl
své. Červenou desítku jsem dostal. Ale co je to plat-
né, s posledním štychem mám jen čtyři. Budu platit,
i když málo. Člověk by se měl vždycky radovat, když
v životě musí platit, ale jen málo. Je to, jako když
se lacino vykoupí. Je to lepší než brát. Když bereš,
vždycky se ti třese ruka. Něco ti hrozí, někdo tě va-
ruje. Tíží tě svědomí. Dávat hodně je bolestné. Ale
dávat málo, to je taková legrace. Něco musíš dát, tak
dáš, a svědomí je klidné.

Na stole se před ním objevila hromádka drobných.
Pardon, zapomněli jsme se dohodnout, jaký hraje-
me. Snad desetníkovej, tak dobře. Hra, flek a větší,
čtyřicet, sedma dolů je dvacet, tak to bude po dvace-
ti. První prohrání mě stálo všehovšudy čtyřicet halí-
řů. Jak laciný první krok do neznáma. Jsem s Walte-
rem Fürstem docela usmířen.

vzala mě za ruku, má hebké měkké ruce, i když je
často nesnesitelná. Nejdřív jsem té její otázce nero-
zuměl a potom jsem se dovtípil, už několikrát o tom
začínala, vždycky tak neurčitě a zdaleka, ale sám
jsem o tom taky přemýšlel, bez ní (a možná, že kdy-
si předtím o tom mluvila), říkal jsem si , jak budeš
vychovávat syna a jak dát smysl...

Sejměte – zaznělo tiše a zdvořile, ale důrazně. Ten
člověk snad vůbec nevnímá, pak s ním hraje, utopí tě
na nějakém hloupém přehození, neznáme se, tak se
asi zpátky nic brát nemůže.

Sejmul a dávám já. Číšník přiskočil k našemu sto-
lu. Sklenky byly prázdné... Je libo, pánové, ovšem-
že je libo, nemůžeme tu sedět nasucho. Venku prší,

přišla skupina nových hostů, živě gestikulují před šatnou a cáká z nich voda. Kolik asi může být hodin

Ted' licituju já. První orientační přehlédnutí karet: zelenožlutá směs. Samé zelené a žaludy. Vida, je tu sedma zelená, a sedma žaludská. Že by... jen klid, klid. Osm, deset, král, eso zelený, to by šlo, to by docela šlo. Walter Fürst tu není, ale čert s ním, asi přináší smůlu. Osm, deset, král žaludů, hm... nicht schlecht, nicht schlecht, aber jsou trochu moc nízké a jen čtyři. Riskantní, riskantní na druhou hru. Když budou v jedné ruce trumfy a žaludy, je to flek a vezu se, ani nemusíme hrát. Ty potvoro, Itell Redding tu hloupě čumí docela osamělý, sám, plonkový, ruce sepnuté na meči a varuje, pozor, chlapče... Ale kdepak zase dostanu do ruky dvě sedmy. Nechám to plavat a urazím kartu... ehm...

Sedma. (Tu můžu hlásit směle.)

Mám, a dokonce červenou. Pravda, netrhám a chybí mi desítka, ale je jich pět a navíc ještě dvě esa: kulový a žaludový. Držím, kamaráde, držím, uvidíme, co ty na to.

Držím hubu – copak s tímhle sajrajtem – víš, kluku, dělnická třída – směje se mi do očí a říká, dědo, už zase kecáš, říká mi schválně dědo, i když mi není ještě padesát, pravda, vnučku už mám od jeho starší sestry, ale pro něj, smrkáče, přece nejsem žádný děda, a byl to dobrý kluk, už jako malýho jsem ho bral na ramena do průvodu, smál se, mával a křičel, ale kluci ve škole ho zkazili, a v učení, a na vojně, já myslel, kdovíjak ho tam nespraví, už když šel na tu vojnu, tak mi dělal starosti, ale tak je to všude, já někdy ani ty naše noviny číst nemůžu, samá kritika,

samý úvahy, a pořád nedostatky a obtíže, a ta naše poctivá dělnická věc

babo rad'. Drží. Sedmu drží. Lepší. Na malýho vždyc-
ky uteču. Sedm, osm, deset, díra vedle díry, ale něco
snad koupím, eso, král zelený pryč, žaludským krá-
lem ven

Držím

Sto, přicházím do své míry. Chce se mi zase riskovat.
Celý život je vlastně riziko. Přijdeš domů, dveře ote-
vřené, skříně otevřené, papíry přeházené, knihy
zpřevracené a všude plno světla. Stáhneš rolety, za-
táhneš záclony, někdo tu byl, každým okamžikem
může do tebe kdokoliv beztrestně pronikat. Čím víc
jsem vás znal, tím mi bylo teskněji.

To ti to trvá, taky se bojíš, chceš držet, ale co čer-
vený, ty asi máš, máš jich plnou ruku. Cítím ji jako
vánek. Pohladí mě po tváři a zmizí. Je a není, není
a je. Dotkni se jí. Je. A není to jen tvá představa.
Obejmi ji. Je. A neobjímáš jen svůj přelud. Prolni jí
a dej se jí prolnout, na chvíli se propadne tvá samo-
ta, je tvá, ale je-li i tvá samota tvou představou

Dost

Pas, co jsem se napřemýšlel, jak bych ho z toho do-
stal, není špatnej, to ne, v kriminálu ještě nebyl ani
s partama darebáků necourá, říkám, že dělá jak kat
a vydělává, šetří, neutrácí (chce si koupit auťák), ale
říká, táto, já si umím vydělat a budu si taky žít, a tam
bych si vydělal eště víc a auťáky bych už měl aspoň
dva, protože já *umím* dělat, a říká to tak, jako kdy-
bych já neuměl, já, kterej těmahle rukama

Tak pojďte... a vida, nazdar, kamaráde, tebe jsem
potřeboval, žaludský svršek, v pěti, to už vám bude
veseleji, Wilhelm Tell, no jó, taková slavná osobnost,

ta mi musí přinést štěstí, deset červených, tak ty zas půjdeš zpátky a s tebou Itell Reding

Tak by to byla zelená a žaluda pomůže

Ten kluk má štěstí, máme to tržený, co jsem se o tom napřemýšlel. Doma mi vždycky říkali, nic takového není a nemůže být, jsou to všechno hlouposti, ale proč tolik lidí věří a je jim při tom dobře? Když jsem tenkrát kluka nachytil, neřek jsem nic a nic jsem z toho nedělal. Plete mu hlavu, to vím, ale stejně s tím nic nedokáže

Chtěl jsem nést svrška, ale včas jsem se zarazil.

Nesu já, řekl obřadně, aby mě jako včas usadil, a vida, s tím jsem já trouba nepočítal, samozřejmě nese on, no což, uvidíme, vynesl červený eso, biju zelenou osmou a kamarád, to je vlastně jedno, co kamarád, hodil tam červenýho svrška

Když tenkrát umřel Stalin, já to věděl, že to všechno půjde šejdrem, a pak u nás Gottwald, na Stalina strčili psí hlavu, jako co se napáchal všelijakejch zločinů, já tomu moc nerozumím, ale musel přece nějak naučit dělat ruský sedláky, ty byli vodjakživa lenivý, a jak by byli jinak dělníci mohli vládnout, a když kluk říkal, táto, koukej, sundej ten obraz ze zdi, ať tu nestraší, tak jsem se rozvztekal a říkám, hele, na to nešahej, já ho tu měl viset za Hitlera a nebál jsem se a teď – Copak ty tomu všemu věříš, a kluk se smál, hubu na celý kolo, a říká, to víš, že nevěřím, všechna politika je lumpárna. Ale ne naše dělnická, a on se pořád smál, čím dál tím víc se smál

tak teď vyzkouším žaludy, zkusím svrška, devítka, eso. Výborně, chlapci, už máte jen jednu. Teď zase půjdete o trumf. Kulový eso, desítka, trumf, sedm kulí.

Hra nabývala ostřejšího tempa.